

กรอบวิจัยด้านการพัฒนากระบวนการยุติธรรม ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๐ – ๒๕๖๑

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสร้างและพัฒนาศักยภาพความรู้ให้สามารถแก้ไขปัญหากระบวนการยุติธรรม และการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานยุติธรรมให้มีความเสมอภาค ทันสมัย และเป็นธรรม
๒. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรม และส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกและการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรม ที่จะทำให้ประชาชนได้รับการอำนวยความสะดวก และการบริการอย่างเป็นมาตรฐานสากล รวดเร็ว เป็นธรรม โปร่งใส และสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย
๓. เพื่อสร้างมาตรฐานและเพิ่มประสิทธิภาพในด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมสู่ประชาคมอาเซียน
๔. เพื่อพัฒนาคุณภาพงานวิจัยด้านกระบวนการยุติธรรมให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ การแก้ไขปัญหาด้านกระบวนการยุติธรรม และการจัดระเบียบทางสังคม

แนวคิดและกรอบการวิจัย

การอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริงนั้น กระบวนการยุติธรรมจะต้องเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพซึ่งหมายถึงมีความสะดวก รวดเร็ว มีมาตรฐาน มีค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมและประชาชนสามารถเข้าถึงการให้บริการของหน่วยงานยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียมกัน อีกทั้งการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานยุติธรรมต้องมีความเสมอภาค ทันสมัยและนวัตกรรม เป็นธรรม และสอดคล้องกับพลวัตทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงด้วย โดยกระบวนการยุติธรรมจะต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงตามสถานการณ์ และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง อาทิ การเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีและนวัตกรรม การเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ รวมถึงพันธกรณีระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์และสภาพแวดล้อมดังกล่าวส่งผลให้ประเทศเกิดการพัฒนาในทุกด้านๆ หรืออาจส่งผลให้มีข้อพิพาทและความขัดแย้งในสังคมหรือปัญหาอาชญากรรมมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นด้วย ดังนั้น เพื่อเป็นการรองรับและเตรียมความพร้อมด้านกระบวนการยุติธรรมของประเทศ จึงนำมาสู่การกำหนดกรอบวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้โดยง่ายและมีส่วนร่วม โดยแบ่งเป็น ๖ กรอบการวิจัย ดังนี้

๑. การวิจัยสำรวจความจำเป็นและความต้องการนวัตกรรมทางกฎหมายให้สอดคล้องและเหมาะสมกับพลวัตทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยศึกษาวิจัยประเด็นต่างๆ ด้านกฎหมาย เพื่อนำไปสู่การตรากฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

- ๑.๑ กฎหมายที่ตราขึ้นให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
- ๑.๒ กฎหมายเพื่อการปฏิรูปและพัฒนาสังคมตามความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี
- ๑.๓ กฎหมายที่ตราขึ้นตามเป้าหมาย และประเด็นเร่งด่วนของยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี
- ๑.๔ กฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อความสอดคล้องกับแนวปฏิบัติ มาตรฐาน พันธกรณีและความร่วมมือระหว่างประเทศที่ประเทศไทยร่วมเป็นภาคี

๑.๕ กฎหมายคุ้มครองสิทธิของประชาชน และการเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรม

๒. การวิจัยประสิทธิภาพของขั้นตอนและการบังคับใช้กฎหมาย โดยศึกษาด้านการนำกฎหมายมาใช้ในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย ประกอบด้วย

๒.๑ การศึกษาปัญหาอุปสรรคและการเบี่ยงเบนของขั้นตอนการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย ตลอดจนทัศนคติและพฤติกรรมของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าว ประชาชน และกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ การพัฒนาตัวชี้วัด เพื่อใช้เป็นแนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพ เช่น ตัวชี้วัดหลักนิติธรรม หรือ Rule of Law Index

๒.๓ การศึกษามาตรการ และกลไกเพื่อต่อต้านการทุจริต และการมีผลประโยชน์ทับซ้อนในระบบราชการ ให้มีความโปร่งใสตลอดจนการศึกษาระบบตรวจสอบและประเมินผลสัมฤทธิ์ตามมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม ความคุ้มค่า อีกทั้งกระบวนการติดตาม ตรวจสอบลงโทษผู้ทุจริตอย่างเด็ดขาด และการปลูกจิตสำนึก การส่งเสริม การมีส่วนร่วมและการสร้างค่านิยมในการต่อต้านการทุจริตและการประพฤติมิชอบจากภาคประชาชน

๓. การวิจัยพัฒนา ปรับปรุงโครงสร้าง ระบบงาน และบุคลากรขององค์กรในกระบวนการยุติธรรม โดยศึกษาสภาพปัญหา โครงสร้าง ขอบเขตอำนาจ มาตรฐาน และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทั้งกระบวนการ เพื่อนำไปสู่การเพิ่มผลสัมฤทธิ์และมาตรฐานในการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชน ได้อย่างทั่วถึง สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพที่สอดคล้องตามหลักสากล ประกอบด้วย

๓.๑ การศึกษาสภาพปัญหาการรับบริการของประชาชนจากหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม การอำนวยความสะดวก และประสิทธิภาพของการให้บริการของหน่วยงาน

๓.๒ การศึกษาโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และระบบงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ เพื่อพัฒนา ปรับปรุง และลดความซ้ำซ้อนของโครงสร้างและอำนาจหน้าที่และระยะเวลาในการดำเนินงานหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม หน่วยงานเป้าหมาย เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมสอบสวนคดีพิเศษ สำนักงานอัยการสูงสุด ศาล กระทรวงยุติธรรม และสภานายความ เป็นต้น

๓.๓ การศึกษาการพัฒนาเพื่อปรับปรุงขอบเขตและโครงสร้างอำนาจขององค์กรที่มีหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ เช่น สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตในภาครัฐ (ป.ป.ท.) สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) และสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นต้น

๓.๔ การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการศึกษาและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม ในด้านความรู้ ทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน และคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ ตลอดจนจิตสำนึกในการปฏิบัติหน้าที่อย่างถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การยกระดับมาตรฐานและคุณภาพของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม

๔. การวิจัยนวัตกรรมและนิติวิทยาศาสตร์ การประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อประโยชน์ต่อการอำนวยความสะดวก และการคลี่คลายคดี รวมทั้งทำให้กระบวนการพิสูจน์ความจริง ดำเนินการได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

๔.๑ การศึกษากระบวนการพิสูจน์หลักฐานและการศึกษาเชิงนวัตกรรมทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญา

๔.๒ การสร้างและพัฒนาโปรแกรมอิเล็กทรอนิกส์ (ซอฟต์แวร์) เครื่องมือและอุปกรณ์ทางเทคนิค (ฮาร์ดแวร์) ทางนิติวิทยาศาสตร์ในคดีอาญา

๔.๓ การศึกษามาตรฐานและการให้บริการด้านนิติวิทยาศาสตร์

๔.๔ การศึกษาการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะของบุคลากร ผู้ปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์

๔.๕ การศึกษาสภาพปัญหาและการพัฒนาระบบการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ในกระบวนการยุติธรรม เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางและฐานข้อมูลด้านระบบการตัดสินใจในกระบวนการยุติธรรมให้มีความถูกต้อง ทันสมัย และสามารถเชื่อมโยงข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงาน

๕. การวิจัยพัฒนาและส่งเสริมมาตรการกระบวนการยุติธรรมทางเลือก และการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรม โดยศึกษาการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในกระบวนการยุติธรรม ทั้งในกระบวนการก่อนพิจารณาคดี ระหว่างการพิจารณาคดี และหลังการพิจารณาคดี ประกอบด้วย

๕.๑ การศึกษาทัศนคติ ความเชื่อ และความตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกของประชาชนและหน่วยงานด้านกระบวนการยุติธรรม

๕.๒ การศึกษาพื้นฐานการปฏิบัติงานของหน่วยงานและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่สามารถเชื่อมโยงกับการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือก

๕.๓ การศึกษาการพัฒนา ปรับปรุง และแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ และประกาศต่างๆ ที่สามารถรองรับและเอื้ออำนวยต่อการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ และการประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้

๕.๔ การศึกษาสภาพปัญหาข้อจำกัดและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนของสังคมในกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

๕.๕ การศึกษามาตรการและกลไกให้องค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน ภาคเอกชน ภาคประชาชน และสื่อมวลชนเข้ามามีส่วนร่วม และบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม การระงับข้อพิพาท และการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด

๖. การวิจัยสร้างมาตรฐานและเพิ่มประสิทธิภาพในด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมสู่การรองรับการเป็นสมาชิกสมาคมประชาชาติอาเซียน โดยศึกษาระบบกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม สถาบันองค์กร และหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมของประเทศสมาชิกประชาชาติอาเซียนให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ หลักการ มาตรฐาน และพันธกรณีระหว่างกลุ่มประเทศเหล่านี้ ประกอบด้วย

๖.๑ การศึกษาการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายและการบังคับใช้กฎหมาย

๖.๑.๑ การศึกษาและพัฒนากฎหมาย แนวทางการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับเสาหลักของประชาคมอาเซียนทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและความมั่นคง สังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งการศึกษาสภาพบังคับของกฎหมายในประชาคมอาเซียน เช่น

- กฎหมายการค้าระหว่างประเทศ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายภาษีอากร
- การประกอบอาชีพของคนต่างด้าว การเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือ และการพัฒนารูปแบบสัญญาทางธุรกิจ รวมทั้งการปฏิบัติเกี่ยวกับการยอมรับและบังคับตามคำพิพากษาของศาลในประชาคมอาเซียน

- การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติ เช่น การค้ายาเสพติด การค้ามนุษย์ การก่อการร้าย และอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

- กฎหมายว่าด้วยการขัดกันแห่งกฎหมาย เป็นต้น

๖.๑.๒ การศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรและการฝึกอบรมด้านกฎหมาย ของมหาวิทยาลัยในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน

๖.๑.๓ การศึกษาการพัฒนากฎหมายเพื่อส่งเสริมฐานะหรือขีดความสามารถการแข่งขันด้านเศรษฐกิจและการค้า

๖.๑.๔ การศึกษาการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา

๖.๑.๕ การปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมการกำหนดประเภทและอัตราโทษให้มีความเหมาะสมกับประเภทความผิดสอดคล้องกับบริบทของประเทศไทยตามหลักสากล

๖.๒ การพัฒนาโครงสร้างและระบบงานในกระบวนการยุติธรรม

๖.๒.๑ การวิเคราะห์แนวโน้มอาชญากรรม แนวทางป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นภายหลังการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน

๖.๒.๒ การศึกษาและพัฒนาศาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-court) ที่เหมาะสมกับระบบศาล การนำกระบวนการระงับข้อพิพาทอิเล็กทรอนิกส์ (Online-Dispute Resolution : ODR) มาใช้กับประเทศไทย รวมทั้งแนวทางการพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้สามารถเชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนข้อมูลร่วมกันระหว่างหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบ ติดตาม สืบสวน สอบสวน พิจารณาคดี บังคับคดี ป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดระหว่างประเทศ

๖.๒.๓ การศึกษาการพัฒนาต้นแบบและมาตรฐานการให้บริการของสถานีตำรวจเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนและการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

๖.๒.๔ การศึกษาการพัฒนาไกลหรือองค์กรเครือข่ายในการประสานงาน/ความร่วมมือกับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายในภูมิภาคอาเซียน

๖.๒.๕ การศึกษาสถาบันและระบบงานยุติธรรมของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน

ผลผลิต

๑. กฎหมายที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยี ตลอดจนพันธกรณีและความร่วมมือระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคี
๒. แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพในการนำกฎหมายมาใช้ในทางปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งมาตรการ กลไก ระบบตรวจสอบและประเมินผลสัมฤทธิ์ตามมาตรฐานคุณธรรม จริยธรรม ความคุ้มค่าในการต่อต้านทุจริตและการประพฤตินิชอบในระบบราชการ
๓. แนวทางการเพิ่มผลสัมฤทธิ์และมาตรฐานของโครงสร้าง ระบบงาน และบุคลากรขององค์กรใน กระบวนการยุติธรรม เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง เข้าถึง สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพที่สอดคล้องตามหลักสากล
๔. แนวทางการสร้างและพัฒนางานองค์ความรู้ ทักษะของผู้ปฏิบัติงานด้านนิติวิทยาศาสตร์ ตลอดจน มาตรฐานการพิสูจน์หลักฐานและการศึกษาเชิงนวัตกรรมทางนิติวิทยาศาสตร์ให้มีความน่าเชื่อถือ
๕. แนวทางการพัฒนาระบบการสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ซอฟต์แวร์ และฮาร์ดแวร์ใน กระบวนการยุติธรรมเพื่อทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความถูกต้อง ทันสมัย และเป็นธรรมต่อสังคม
๖. แนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและส่งเสริมมาตรการกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ตลอดจนมาตรการและกลไกที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมในงานยุติธรรมขององค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน ภาคเอกชน ภาคประชาชนและสื่อมวลชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม การระงับข้อ พิพาท และการฟื้นฟูผู้กระทำความผิด
๗. กฎหมาย โครงสร้าง และระบบงานในการสร้างมาตรฐานและการเพิ่มประสิทธิภาพด้านกฎหมายและ กระบวนการยุติธรรมที่สอดคล้องกับเจตนารมณ์ หลักการ มาตรฐาน และพันธกรณีระหว่างกลุ่ม ประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน